

BAKONYTAMÁSI

Bakonytamási a Bakonyalja és a Sokoróalja találkozásánál, a Kisalföld határán fekvő község Veszprém megye északi szélén. A 2001-es adatok szerint 730 lelket számlál.

Történelmünk

Területünkön ősidők óta folyik emberi tevékenység. Az ősember előszeretettel tartózkodott a Bakony peremén, ezt az előkerült csiszolt kőeszközök is bizonyítják. A későbronzkori, keltakori kerámiák, avarkori, népvándorláskori sírok pedig a hely későbbi lakottságának tanúi. A rómaiak alatt alsóbbrendű út vezetett itt, s ennek telepe is volt Tamási határában. Tartós jelenlétükre utal a több mint tízféle, különböző császárok uralkodásának idejéből előkerült pénzérme. A honfoglaláskor valószínűleg *Huba* vezér alá tartozó *Kete* nemzetségfő alapított nyári szállást a Bornát-patak közelében. Ezzel elérkeztünk az Árpád-ház korába, innentől kezdve már írott források segítenek a falu történetének felvázolásában.

Noha az alapítás pontos idejét nem ismerjük, ősisége mellett szól egy vallomás 1721-ből, mely a helység templomának építését *Szent István* uralkodásához köti. Birtokosa ezekben az időkben minden bizonnyal egy *Tamás* nevű liber (szabad) lehetett. A nyelvészek szerint a névhez kötődő -i képző a mai -é birtoknév-képző régies alakja, s ez a momentum a korai megtelepülés másik fontos érve. Akár elfogadjuk a fenti állásfoglalásokat, akár nem, Bakonytamási már 1262 előtt is mindenképpen létezett, mert ekkor keltezett az az oklevél, melyben a Szák nembeli *Pykud asszony* leánynegyedként a pannonhalmi apátságnak ajándékozta. 1374-ben még felbukkan a bencések birtokai között, 1428-ban azonban már világi a birtokos: *Szécsi Tamás*. E család kisebb-nagyobb megszakításokkal 150 évig birtokolta a falut, melyet az adójegyzékek legtöbbször "possesio"-nak (jobbágyfalu) neveznek.

Dombszeri Mindenés Gyűjtemény (dmgy.webnode.hu)

A mohácsi vész előtt két évvel, 1524-ben plébánosát felszólítják valamely adótartozás rendezésére. A történelmi tragédia után többszöri elfutás, visszatelepülés, török mellett német pusztítás volt az elődök szomorú sorsa. A 16. század derekának leghatalmasabb főasszonyától, *Széchy Margittól* bonyolult örökösödési eljárás nyomán került 1590-ben lányához, és ennek férjéhez, *Lobkovitz Poppel Lászlóhoz*. Ezekben az években *Gregoróczy Vince* győri alkapitány telepítést szervezett, de akciója nem volt túl sikeres, hiszen a tizenöt éves háború alatt (1593-1606) ismét lakatlan a hely, népe a Bakony rengetegébe és a győri vár közelébe menekült.

A 17. század első felében csak páran lakják, legalábbis nincs kettőnél több adózó portája. Van viszont, aki a lelkeket gondolja. 1619-ben és 1623-ban is említik református lelkészét, majd 1622-től egy *Bona Jakab* nevű evangélikus prédikátor tevékenykedett a faluban. Mely, lévén a pápai uradalom tartozéka, ekkortájt került az *Esterházyak* haszonélvezetébe. Örökös urai ellenben már a *Batthyányok*, a Poppelekkel való házasodás révén. E században készült el a helység pecsétnyomója, felirata szerint: "*Thamasi falv pecseti 1695*". Az egy évvel későbbi adórajstomból a lakosokat név szerint ismerjük: *Adorján, Bors, Gannay, Nyáry, Somody, Vághy*. Leszármazottaikkal ma is találkozhatunk Bakonytamásiban.

Az evangélikus gyülekezet első anyakönyve szerint 1731-től már jócskán kibővült az itt élők száma. Gyanítjuk, hogy 1696 és 1731 között - talán a Rákóczi szabadságharc után - újabb betelepülés történt. Egyrészt - a szóbeli hagyomány szerint - a szomszédos Pápateszerről hitük miatt elűzött evangélikusok telepedtek itt le, másrészt az író *Tatay Sándor* időbeli megjelölés nélkül felveti rábaközi, vagy a nyugati határvidékről származó családok beköltözésének lehetőségét is. A Batthyány birtokok elhelyezkedését tekintve ezt sem szabad kizárnunk, azonban e kérdésre csak alapos levéltári kutatás tudná a feleletet megadni.

A 18. században a helybeliek legégetőbb problémája a szántóföld csekély területe, és gyenge minősége volt. A nagy polihistor, *Bél Mátvás* arról így ír: "*Azonkívül, hogy e határok között szükös a*

földművelés, a föld erősen posványos, annyira, hogy ha nem száraz az esztendő, hanem esős, nem terem semmit." Így megélhetésük biztosítása érdekében kénytelenek Hathalom, Leányföldre és Gerencsér pusztákon szántóföldeket bérelni, illetve Györbe fát fuvarozni. Bél nem beszél állattenyésztésről, pedig lakosainak a 18-19. században mindennél "*több jövedelmet biztosít a juh- és sertésenyésztés*", s ehhez "*legelőt, makkos erdőt a cseszneki Bakonyban bérelnék*". A helybeliek jogi helyzete viszonylag előnyös volt, hiszen nem teljes alávetettségben éltek, hanem kontraktus (szerződés) szabályozta kapcsolatukat a földesúrral. Terheiket nagyrészt pénzzel váltották meg. Szőlőműveléssel is foglalkoztak, de nem a falu határában, hanem innen "*jél órányi járóföldre*". Korábban a mai Pannonhalma-Sokoróalja borvidéken ugyancsak voltak extraneus (vidéki) szőlőbirtokaik. A korszakból származó további említések, csak címszavakban: 1752-ben az evangélikusok folyamodtak örökös urukhoz, Batthyány Lajoshoz pártfogásért az Esterházyakkal szemben. 1771-ben régóta fennálló evangélikus iskoláját említik, mint amelyben nyelvtant és számtant oktatnak. Az 1785-ös *II. József*-féle népszámlálás végeredménye: 699 lakos, ebből 592 evangélikus, 107 katolikus. Utóbbiak egyébként a pápateszéri gyülekezet leányegyháza 1793-ban tűzvész martalékává lett a helység. Ekkoriban szerkesztett itt országszerte használatos Agendát *Horváth Sámuel* lelkész, a magyarajkú evangélikus gyülekezetek számára.

1809 június 12-én a Veszprém-Győr országút védelmére rendelt osztrák-magyar különítmény vonult át Tamásin, két nappal később pedig erre menekültek a Győrnél *Napóleontól* megfutamított nemesi felkelők. Az 1831-es egyházlátogatási jegyzőkönyv a lakosok jogállására nézve így fogalmaz: "*... a' kevés számból álló nemességen kívül adozó alatta valók, föld mivesek, egyszersmind barmokkal kereskedők.*" Népeisége ekkor 750 lélek, ebből 630 evangélikus, 120 katolikus. 1848 tavaszán a veszprémi honvédek nemzeti őrsereggé alakulása alkalmából a később esperessé választott *Tatay Sámuel* bakonytamási evangélikus lelkész mondott beszédet. Községünk számos nemzetőr és újonc

állításával, valamint anyagi javakkal járult hozzá a haza megsegítéséhez. December 27-én érkezett hozzánk *Perczel Mór* hadosztálya 4-5000 emberrel, hogy aztán három nap múlva Mórnál súlyos vereséget szenvedjen. S ha már a pusztulásról esett szó, meg kell emlékeznünk tamási eddigi egyetlen felkutatott szabadságharcos hősi halottjáról: *Redl Antal* ácslegényről. Őt 1849. január 15-én végezték ki három társával együtt Pápán. A szabadságharc leverése után a *Habsburgok* a falut elkobozták a Batthyány családtól. Az önkényuralom idején, 1851-ben írta *Fényes Elek*: "*Tamási, magyar falu, Veszprém vmegyében, a pesti utban, 158 kath., 642 evangélikus, 10 zsidó lakos, evang. anyaeklézsiával. Dombos határa homokos; erdeje igen szép...*" 1857-ben a régi helyén, annak kibővítésével épült fel az új evangélikus templom. 1873-ban kolerajárvány dühöngött. A következő adat már a századvégről való: 1894-ben a *Kossuth* visszahonosítását kezdeményező mozgalomban hallunk településünk részvételéről. Az 1895-ös mezőgazdasági összeírásból kiderül többek között, hogy 1547 kat. hold szántón, 386 k. h. réten, 393 k. h. erdön, 40 k. h. szőlőben gazdálkodhattak a tamásiak. 431 szarvasmarha, 166 ló, 502 sertés, 3 juh, 2185 baromfi, 32 méhcsalád képezte az állatállományt. A következő évben ünnepelte az ország a honfoglalás ezredik évfordulóját. Május 9-10-én nálunk is ültettek hét fát a hét vezér tiszteletére. Az istentiszteletet ünnepi díszközgyűlés zárta ez alkalomból.

A századforduló jelentős gazdasági fellendülés esélyét hozta magával. 1902-ben megnyitották a pápa-bánhidai vasútvonalat, ezzel falunk is bekapcsolódott az ország vérkeringésébe. Egy évvel később a jólét már rangjában is megmutatkozik: nagyközséggé nyilvánítják. 1911-ben a Révai Nagy Lexikona írta: "*Bakonytamási, nagyk. Veszprém vm. Pápai j.-ban, (1900) 1034 magyar lak.; van tejszövetkezete, vasúti megállója, u. p. Gicz-Hathalom.*" Az I. világháború alatt 46 személy halt hősi halált. A 20-as, 30-as években a birtokaprózódás problémáján az Amerikába vándorlás könnyített valamelyest. *Tatay Sándor* jegyzi meg az akkori gondolkodásmódról, hogy Clevelandot közelebbinek

Dombszeri Mindenés Gyűjtemény (dmgy.webnode.hu)

Dombszeri Mindenés Gyűjtemény (dmgy.webnode.hu)
éreztek egy alföldi városnál. "A távolságot nem úttal és idővel mérték, a rokoni kapcsolatok hozták közel a világ másik felén levő városóriást". Zapor c. regényének ihletője ez a társadalmi problémákkal együtt élő Bakonytamási a 20. század első harmadában. A pannonhalmi apátság magtárából átalakított katolikus templom munkálatait a II. világháború előtt fejezik be, Kakas Aladár János pápateszéri plébános irányításával. A háborúban 38 személy a község vesztése, ebből kettő a szovjet csapatok bevonulásakor vesztette életét. A szovjetek szétlőtték az evangélikus templom tornyát, ezenkívül 32 lakóház és 48 gazdasági épület égett le a németek kiűzésekor. Az ezt követő időszakban tartott itt politikai fórumot többek között *Sulyok Dezső*, *Kéthly Anna*. A kollektivizálási hullám bennünket sem kerülhetett el. Termelőszövetkezet szervezésével már 1952-ben is próbálkoztak, ekkor még sikertelenül. A következő 1959-ben létesült "Összetartás" néven. Az állandó népesség ezekben az esztendőkből 1260 fő körül mozgott. Innentől kezdve hanyatlás következett, s nemcsak a lélekszám tekintetében. Az 1970-es évek elején megszűnt a helyi öngazgatás, valamint a felső tagozatos iskolai oktatás. A községi közös tanács központja Pápateszér lett. 1990-ben lakóhelyünk újra elnyerte önállóságát.

Történelmi sétánk végére értünk, de nem mehetünk el szó nélkül a Tamásihoz oly sok szállal kötődő Gerencsér- és Hathalom puszták mellett sem. Előbbit már 1018 körül oklevélben említik, István király a veszprémvölgyi görög apácakolostornak adományozza. Nyelvtörténeti érdekesség, hogy ez a "gerencsér" (fazekas) szó első írott említése a magyar nyelvben. Lakói a történészek szerint tárolóedényekkel láthatták el a királyi udvart, majd az apácákat. 1526-ban már a bakonybéli apátság birtoka. 1962-ben 61 fő lakott itt, mára sajnos teljesen elnéptelenedett, csak temetője őrzi e nagymúltú település emlékét.

Hathalom egykor a Csák nemzetség birtoka. Már a középkorban bizonyíthatóan egyházas hely, említik plébánosát és a falu népét. Nevét a határában elhelyezkedő halmokról kapta, melyek eredetéről a múlt század elején lejegyezték a nép körében élő mondát: a honfoglalás alatt "a hét vezér tiszteletére

Dombszeri Mindenés Gyűjtemény (dmgy.webnode.hu)

hét halmot emelnek: azaz teljesen csak hat készül el, a hetediket arra a hírre, hogy Tuhutum vezér Erdélyben elesett, félbenhagyják." A naív történettel szemben a halmok valódi rendeltetése: temetkezési síremlékek voltak a bronzkorban. A 19-20. század fordulóján birtokosa *Ihász Lajos*, aki számos tisztséggel büszkélkedhetett: tagja volt a megyegyűlésnek, az országgyűlés főrendi-házának, a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület és a bakonytamási gyülekezet felügyelője, a Ferenc József-rend lovagja. Felesége, *Jókay Etelka* a nagy író unokahúga. Rajta kívül még számos Jókai rokon nyugszik a családi kriptában. Hathalmot 1931-ben csatolták Bakonytamásihoz.

Bakonytamásiban született:

Hámory Imre (1909-1967) operaénekes. Énektanulmányait a Zeneakadémián végezte. Az operaháznál előbb mint ösztöndíjas, majd mint magánénekes tevékenykedett. Ezenkívül a budapesti Mátyás Templom magánénekes is volt. 1938-ban a *János vitéz* c. daljáték címszerepét játszotta. Filmszerepei: *A leányvári boszorkány*, *Borcsa Amerikában*.

Tatay Sándor (1910-1991) író. 1935-ig élt Tamásiban, majd Badacsonyban telepedett le. Közben szerkesztette a *Kelet Népe* c. folyóiratot. Több regényének témája a két világháború közötti magyar társadalom ellentmondásossága. Műveinek egy jelentős részét a szülőfaluban eltöltött évek élményei ihlették. Ifjúsági regényei máig népszerűek. Forгатókönyvírója a *Ház a sziklák alatt* c. filmnek, mely elnyerte a san francisco-i filmfesztivál nagydíját. Munkásságáért háromszor kapott József Attila-díjat, életművét 1991-ben Kossuth-díjjal ismerték el. Szülőfaluja temetőjében nyugszik.

Németh Tibor